

Tone
Pavček,
pesnik

Slovenska kultura danes in jutri

Vprašanje: *Vem, da te je zgrabilo in te še zmerom krotoviči, kar se je v teh dneh zgodilo, se dogaja in se nam obeta v prihodnje. Kultura v najožjem in najširšem smislu ti je bila v vseh obdobjih življenja kruh in duh, če naj si primerjavo izposodim pri tvojih besednih igratih. Zmerom si zanjo živel, se zanjo boril in se hkrati, da je ne bi ohromilo ob prvem zgodovinskem viharju, ki bi, po naši ali tuji volji, zahrumel čez naš občutljivi svet. To se je na začetku letošnjega poletja zgodilo... Kaj misliš o slovenski kulturi v vseh teh velikih premenah? Kakšen jutri ji prerokuješ, v čem je tvoj strah zanjo?*

*

Nobenega dvoma ni: Slovenci dobivamo po stoletjih svoje knjižne državnosti tudi drugo, pravo, resnično državnost – svojo državo. V njej naj bi, oprti nase in odprti v svet, na vse štiri njegove strani, dosegli poglobitvene od same države – samostojnost in neodvisnost. Ali beseda tako prepušča svoje mesto državi, ali ta zamenjuje besedo ali jo le nadgrajuje, dopolnjuje, omogoča njeno polnejšo svobodo in ustvarjalno energijo? Bo država dala besedi tisto besedo, ki je v nas in za nas besedovala svetu doslej, vse od Trubarja in njegovih, ko smo izbrali besedo in si z njo izbojevali mesto med glasovi narodov sveta? In drugo: bo ta naša beseda odslej še bolj ne le naša soseda, a naše zemeljsko in duhovno živilo in izročilo, izraz, izvor moči in življenjske kakovosti? Bomo ostali dediči izročila prednikov, izbranci besede?

Vprašanje je mnogo in so temeljna in usodna, kot je čas, ki jih prinaša in ki smo ga, tako kot je on izbral nas, izbrali po svoji odločitvi tudi mi sami. Zdi se, da je na vagi lahko celo tisto, kar je zaobjeto v izreku: kaj ti pomaga, če tudi vse pridobiš, a izgubiš svojo dušo!

Nekoč je neutrudni besedovalec slovenske kulture Josip Jurčič vzkliknil: Nimamo topov, a imamo kulturo! Dandanes zveni ta misel dvoumno, kakor da se vanjo selita grenkoba po čisti in mirni revščini preteklosti, po nostalgичnem trkanju na nevojaške, a rodoljubne in kulturne prsi, hkrati pa tudi jedkost, da topovi otopijo ostrino duha. Oboje je kajpak, tudi kot prispodoba, skrajnost, čeprav ostaja veljavna še zmeraj stara resnica o miro-ljubnem slovenskem narodu, pa najsi je že bil postavljen na nevarne kraje v središču Evrope, obsojen na svojo maloštevilčnost, na mejnost in s tem na večno dokazovanje sposobnosti za življenje. Vsekakor smo prek stoletij kljub vsemu dokazali sebi in svetu, da smo. Naša zgodba je pričevanje o možnem modelu obstajanja s svojo etnično in kulturno samozavestjo, potrjevanje naše samobitnosti ne s pestmi, a s pesmimi, pričevanje o naši duhovni moči in kakovosti, ki sta bili dovolj veliki za obstajanje in za vztrajanje in sta porok za današnje prehajanje v novo samozavedanje in samostojnost.

Prestop od kulturne samostojnosti naroda v državno samostojnost, ki ga že doživljamo – in ga bomo v prihodnje še bolj – v vsej njegovi zgodovinski in človeški razsežnosti, zaznamujejo kot vsako veliko dobo, ko se

v osnovah prelamljajo temelji in sestavljajo novi »kvadri duše«, ne le strah in up, ne le kri in junaštvo, a predvsem nove možnosti izhoda iz nič, kamor bi vodila pot nazaj, v avtentično življenje posameznika in skupnosti. Ta prestop čez Rubikon nas že postavlja v resničnost, ki je resnična domala tako kot tipanje za pesmijo, ki se nejasna in neulovljiva zbudi v globinah človeka in ji slediš po vijugavih poteh navdiha, dokler se ne izriše slutena podoba. Ne veš čisto zagotovo, kam te bo pot za pesmijo pripeljala, a moraš za njo in ji moraš biti zvest do kraja, na smrt in na življenje. Resničnost pohoda v novo slovensko samoobstajanje je zagotovo tudi »pesniško« dejanje, pa najsi ga na vseh straneh spremlja še toliko dnevnih, stvarnih, na moč krutih in celo banalno zavrženih stvari. Treba je priti do svoje podobe, tako posamezniku kot narodu. In tu ni kaj drugega početi, pa najsi bo položaj še tako kočljiv, brez mednarodnega priznanja, brez dogovora z Jugoslavijo in s kopico gospodarskih in drugih težav. Že včeraj je bilo ukazano, kaj moramo storiti danes in ne odlašati na jutri, podobno, kot je, še zmeraj, na tej poti z nami bojazen, da ne bomo storili vsega, kar moramo in zmoremo storiti, da zdržimo zdaj in se obdržimo za prihodnost. Pri tem je – če spet pomislim na srčiko stvari, na dušo, pesem ali na sploh rečeno na kulturo – odločilno, da ne stopimo iz svojega duhovnega in civilizacijskega kroga, iz tistega, ki nas je neločljivo združil z evropsko civilizacijo, z njenim humanističnim izročilom, in nas same oživil s samozavedanjem, zavestjo in smislom. Bivati v tem in takem duhovnem domu, pomeni ostati zapisan besedi in življenju in ne zgolj preživetju.

Ob takih splošnih parametrih, ki zvane samoumevno in domala samovšečno, ker pač tako mora biti, pa je resnična bit našega bivanja že zdaj – in bo v prihodnje še bolj? – prisiljena k mnogo večji prilehnosti, potrpežljivosti in k premagovanju vsakršnih zunanjih in notranjih ovir, ki tudi to zanosno spiralo osamosvajanja drže stran od kakršnekoli vznesenosti in jo celo potiskajo navzdol v zaskrbljeno treznost.

Prelomni čas, v katerem živimo, nas sili, da tudi sami opustimo marsikaj, kar je doslej veljalo za našo nespremenljivost. V spomin mi hodijo besede, kot so zadržnost, sprtnost, trpnost, sami naglavni grehi, ki nas ob zadnjih dogodkih uče, da sicer lahko premagamo celo tuje zavojevalce in dosti močnejše nasprotnike, da pa je teže premagati sebe, zrušiti v sebi kakšen, tudi najmanjši, berlinski zidec in se zavihetati v dopuščanje, odpuščanje in odprtost. Ne manj kakor stare hidre v novi preobleki se javljajo znamenja o omejevanju nikoli dovolj brezbrežne svobode mišljenja, prepričanja, celo ustvarjanja. Ob podražavljanju lastnine z močnim političnoideološkim predznakom ni odveč opozoriti na nevarnost vnovičnega ideološkega vrednotenja kulture. Ob vse bolj trdem držanju države je prav reči, da ta ne more biti lastnik sadov svojih državljanov, tudi kulture kajpak ne, ampak je le dober upravljaec, ki spodbuja ustvarjalnost na vseh področjih, omogoča ustvarjalno gostoto kot glad po kruhu in ne manj kot način življenja, saj zagotavlja posamezniku in narodu življenje tudi v prihodnosti.

Če je osamosvojitve Slovenije korak k sebi, mora biti nujno tudi korak k svoji besedi. To ne pomeni nič več in nič manj kot to, da nam je dosedanje vrednotenje kulture, lastno Slovencem od Trubarja in Prešerna sem, potrebno nič manj kot doslej, morda celo bolj. Državnost besede, se pravi kulture, ne more v novi državnosti odstopati svojega mesta nikomur, še naprej ostaja pglavitna moč za lastno identiteto in gibalna sila vsakršnega razvoja k boljšemu, duhovno in gmotno bogatejšemu življenju. Pri tem

pa zagotovo korak k sebi ne pomeni domačijske samozadostnosti ali fotografskega paradiranja s samozadovoljstvom pred zvonikom domače cerkvice, a korak v svet, v odprtost k drugim, v sprejemanje in dajanje vrednot, ki jih je človek kjerkoli že na tej kroglji sveta ustvaril. Zagotovo je potreben večji in preudarnejši prodor navzven ne le kot dokazovanje, da tudi navzven nekaj, kar je doma v tako imenovanem velikem svetu, a uporno seznanjanje sveta z našo avtentično umetnostjo, z dušo tega prostora, ki bije in upa in vpije – glas vpijočega v puščavi, kar je zmeraj vsak človeški glas – po svoje in o svojem, a vendar podobno kot katerakoli rana sveta. Slovenski prostor je bil vedno kulturno poln in bogat. Vanj je pljusvalo in dajalo plen vse, kar je bilo na severu in zahodu, jugu in vzhodu rodovitno, da bi se, zrastle iz teh tal, iz tega podnebja in človeka, vračalo v novi podobi tod in drugod. Nikakor se ne smejo zapreti vrata k nobenemu od kulturnih prostorov in nikjer ne sme biti bele lise, kamor ne bi bili pripravljeni stopiti s svojo besedo, svojim glasom, svojo podobo, svojim blagom in blagrom. Res je, da duh veje, koder hoče, a sami bomo morali napraviti mnogo več za njegovo prisotnost doma in v svetu.

Stara Cankarjeva prispodoba o beli krizantemi na beračevi suknji, ta vedno ponavljana podoba lepote in nemoči slovenske kulture, je danes morda še posebej živa in resnična. Revščina, ki kakor Kosovelova starka za vasjo preži na nas, ne obljublja kaj kmalu kakšne nove suknje in ne napredovanja berača v gospoda, a vseeno moramo brezpogojno ohraniti to svojo belo krizantemo. Z njo in nikakor brez nje bodo dnevi naše prihodnje državnosti polnejši in naša hiša hkrati dom in svet.

Emil Milan
Pintar,
sociolog

Potrebne so strukturne spremembe

Vprašanje: *Ne obračam se na vas kot na predsednika vlade v senci, ampak kot na človeka, ki se že dolgo trudi prepričati slovensko javnost, predvsem pa njen politični vrh, prejšnji in sedanji, da ni dovolj, če si postavljamo nacionalne in evropske cilje, saj nič od tega ne bomo dosegli, če se ne bomo notranje prestrukturirali, organizirali tako, da bomo ne samo pripravljeni, pač pa tudi sposobni zaživeti po evropsko.*

Včasih imam občutek, da so vaša opozorila pravi glas vpijočega v puščavi, pa vendar: ne kaže obupati, vabim vas, da za naše bralce v strnjeni obliki poveste, kako vidite naš nacionalni in ekonomski jutri. Če je to dvoje sploh mogoče ločevati...

*

Ko so se v Sloveniji končali vojni spopadi in se je situacija vsaj približno umirila, se je za hip zazdelo – zdaj se lahko mirno vrnemo k našim gospodarskim in razvojnim vprašanjem, ki jih je vojna odrinila nekam na rob. Toda globlji razmislek o vzrokih in posledicah te vojne kaže, da je taka delitev gospodarskih in obrambnih vprašanj zmotna, površna in naivna. Do